

КАНА СЮБИГИ ИЛИ КАНАС ЮВИГИ Е БИЛА БЪЛГАРСКАТА ВЛАДЕТЕЛСКА ТИТЛА?

Валентин Йорданов

Вече сме разглеждали етимологията и значението на титлата *канас ювиги* (вж. **В. Йорданов**. Сакралните знаци и имена на българските канове от династията Дуло. – сп. Горгони, кн. 3, 2019, с. 102-126; **Същият**. Генеалогия на българските канове от Баламбер до Кубрат и Кий 340-668 г. С., Изд. „Хелиопол“, 2023, с. 3-25, 39; **Същият**. Символи и знаци от древността. С., Изд. „Асеновци“, 2023, с. 3-172).

За съжаление упорито продължава употребата от специалисти и от прозаици на неправилната форма *кана сюбиги*. Ето защо се налага отново, целенасочено и нарочно да обърнем внимание на този въпрос.

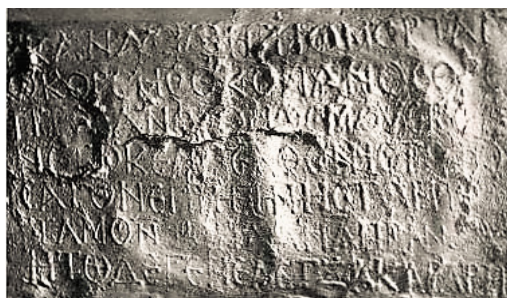
1. ТИТЛАТА В НАДПИСИТЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ ВЛАДЕТЕЛИ: НЕЙНАТА СТРУКТУРА И ТЪЛКУВАНЕ В ИСТОРИОГРАФИЯТА.

Проблемът е възникнал поради това, че в надписите словоредът е слят, думите не са отделени (**сн. 1-5**). Това не винаги, но понякога води до грешки при разчитането. Така е станало в този случай. Грешката е допусната от нашия виден филолог и историк Веселин Бешевлиев, завършил с докторат класическа филология в Германия, автор на много публикации на български и немски език, дългогодишен преподавател в Софийския университет. Учен с изключителни приноси в издирването, копирането, превода, тълкуването и обнародването на оцелелите български палеографски паметници.

За жалост и най-добрите могат да сгрешат в определено разчитане, както е станало при тълкуването на българската титла от В. Бешевлиев.

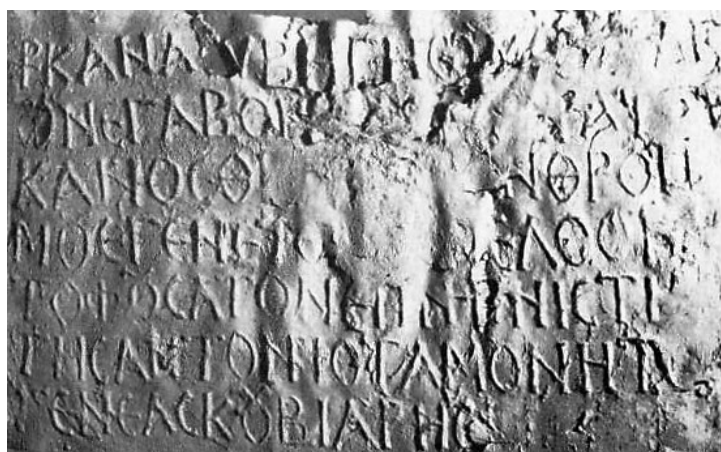
А каква е позицията на другите изследователи по въпроса?

- I. Братята Карел и Херменгилд Шкорпил са разделили правилно термините, съставляващи титлата в надписите на Омуртаг, Маламир, Пресиян, а именно: *Канас Ювиги*. /Североизточна България в географическо и археологическо отношение. От **К. и Х. Шкорпил**. С., Държавна печатница, 1892, с. 36/.
- II. След тях по същия начин го е сторил видният ни учен Ганчо Ценов /Праотечеството и праязикът на българите. Историко-филологически издирвания

ϜΚΑΝΑΣΥΒΗΓΗΩΜΟΡΤΑΓ
ΩΚΟΡСНСОКОΠΑΝОСΘΡΕ
ΠΤΟCΑΝΕΓΟΠΟCΜΟΥΕΓΕ
ΝΕΤΩΚΕΑΠΕΛΘΟΗΝCΤΟΦΘ
CΑΤΟΝΕΠΗΓΗНCΤΟΠΟ
ΤΑΜΟΝΤΟΙΔΑΠΡΗН
НΤΩΔΕΓΕΝΕΑCΤΖΑΚΑΡΑΡΗ

Снимки 1 и 2. Надпис (с факсимиле) на кан Омуртаг, посветен на „Корсис копан (чашник), от моите хранени люде“.

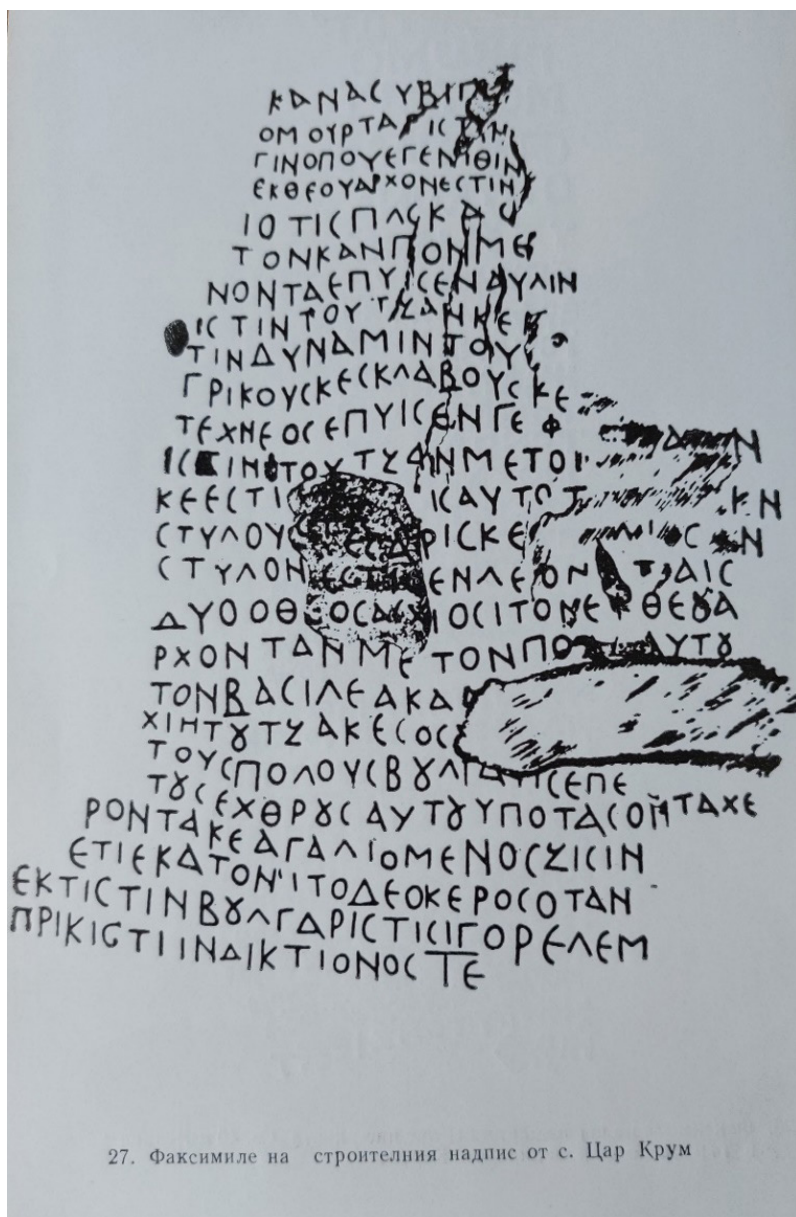

Снимка 3. Надпис на кан Омуртаг, посветен на „Негавон, зера таркан, от моите хранени люде“.

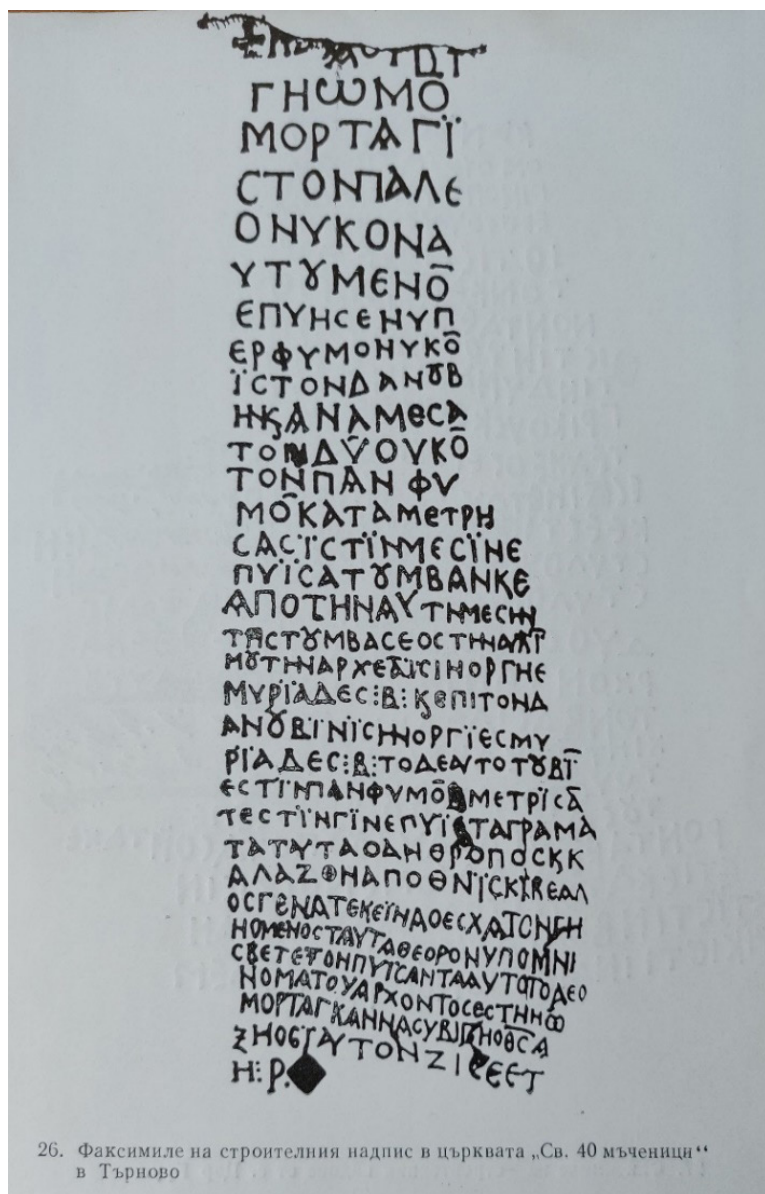
въз основа на първоизточници. От д-р **Ганчо Ценов**. С., 1907, с. 147; Българите са по-стари поселници на Тракия и Македония от славяните. От д-р **Ганчо Ценов**. С., Печатница „Военен журнал“, 1908, с. 81-83/.

III. Доайенът на българската историческа наука в началото на XX век Васил Златарски е разчел титулната формула и името в началото на няколко надписа по следния начин:

1. Начало на мемориален надпис на Омуртаг, посветен на „Корсис копанос, от моите хранени люде“: „Κανας υβηγη Ωμουρταγ...“ Превод на проф. В. Златарски: „Великият хан Омуртаг“. /**В. Н. Златарски**. История на българската държава през средните векове. Том I. Първо българско царство. Част I. Епоха на хуно-българското надмощие (679-852). С., Изд. на БАН, 1918, с. 307/.

Снимка 4. Факсимиле на Омуртаговия надпис, намерен при с. Чаталар (дн. Цар Крум), Шуменско. Отнася се за изграждането на крепост, дворец и мост на р. Тича (Камчия). /В. Бешевлиев. Прабългарски епиграфски паметници. С., Изд. на ОФ, 1981, с. 96-97 г. фотос 27/.

Снимка 5. Факсимиле на Омуртаговия надпис върху колона, вторично използвана през 1230 г. при строежа на черквата „Св. Четиридесет мъченици“ във втората българска столица Велико Търново. Колоната е пренесена от гробницата (могилата) на кан Омуртаг, която била издигната точно в средата на разстоянието между първата българска столица Плиска („стария дворец“ на Омуртаг) и новия Омуртагов дворец на р. Дунав. Това е видно от самия надпис, който се отнася именно за строежа на новия дворец и гробницата. /В. Бешевлиев. Прабългарски епиграфски паметници. С., Изд. на ОФ, 1981, с. 96-97 г. фотос 26/.

Едно отклонение, преди да продължим. Златарски предава надписа с малки гръцки букви, което не е коректно, защото оригиналът е написан с византийско унциално писмо (вж. сн. 1 и 2). Казаното важи впрочем и за останалите надписи (вж. сн. 3, 4, 5).

Тази некоректност позволява на В. Златарски да избегне загадката-проблем, че в надписите на българските канове има не само гръцки букви. Гледайки снимките и факсимилетата, откриваме дори само в началните три думи, касаещи титлите и името на кана, цели три букви – поред шеста, седма и четиринадесета, които не съществуват в гръцкото писмо. Шестата буква, оригинална Улфилова С, би трябвало да е гръцката сигма Σ. Седмата буква, оригинална Улфилова V (с вокал „у“ или „ю“), чрез гръцко писмо би трябвало да се изпише с цел най-добро приближение, тъй като гръците нямат буква, покриваща вокала „ю“ – или само с главен ипсилон Υ, или с двойната гласна ΟΥ (и в двата случая се получава вокал „у“). Четиринадесетата буква е оригиналната старобългарска Ѣ (с вокал „у“; сн. 1, 2, 3), която също няма аналог в гръцкото писмо; при някои надписи от немай къде са използвани ΟΥ (сн. 4) или О (сн. 5).

Несъмнено българските владетели са познавали писмеността на Улфила, поради съвпадение на епохата и територията. Припомняме, че епархията на епископ Улфила е обхващала Долна Мизия и Прибрежна Дакия, включително полуостров Крим. Богослужебните книги, които Улфила преписал посредством съставената от него през 338-349 г. азбука са били ползвани там от IV до IX век, а през този период земите северно от Дунав до Урал и Кавказ са влизали последователно в границите на три български държави: Патрия Оногурия, Велика България и Черна България. Някои книги на Улфила е открил в гр. Херсонес Таврически Константин Философ по време на мисията си при хазарския хакан през 861 г. Темата е интересна, но ще я коментираме в края на настоящото изследване.

Продължаваме с надписите, както ги е записал и разчел проф. В. Златарски в посочения негов капитален труд:

2. Начало на мемориален надпис на Омуртаг, посветен на „Негавонас зера тарканос, от моите хранени люде“: „ + Καναζ υβηγη Ωμουρταγ...“ Превод на В. Златарски: „Великият хан Омуртаг“ /**пак там**, с. 316/.
3. Начало на Шуменския строителен надпис относно прекарване на водопровод от Исбул, кавкана на кан Маламир: „Καναζ υβηγη Μαλαμην ο εκθεου αρχων...“ Превод на В.Златарски: „Велики хан Маламир, княз от Бога [от Бога архонт – б. В.Й.]...“ /**пак там**, с. 335/.
4. Начало на Чаталарския строителен надпис на кан Омуртаг относно изграждането на крепост, дворец и мост на р. Тича (Камчия): „Καναζ υβηγη Ωμουρταγ...“ Превод на В. Златарски: „Великият хан Омуртаг...“ /**пак там**, с. 443, 444/.
5. Начало и край на надгробния надпис на кан Омуртаг върху колона, вторично използвана в строежа на търновската черква „Св. Четиридесет мъченици“ през 1230 г.; колоната е пренесена от гробницата (могилата)

на кан Омуртаг: „Κανας υβιγῆ Ομορταγ... Το δε ονομα του αρχοντος εστιν Ομορταγ κανας υβιγῆ...” Превод на В. Златарски: „Великият хан Омуртаг... А името на княза е Омортаг, велики хан...” Превод на руския византолог Фьодор Успенски, публикуван в 1901 г.: „Хан Иви́ги Омортаг... Имя же князя есть Омортаг, Хан Иви́ги...” /**пак там**, с. 444-446/.

Интересно е да се отбележи, че преводът на Успенски е общо взето по-верен и по-близо до оригинала, отколкото този на Златарски, макар Успенски да превръща *кан* в *хан* и *Юви́ги* в *Иви́ги*. Последното той е сгрешил, защото гръцката буква ипсилон Υ в класическия древногръцки се е произнасяла като „У“, а в съвременния гръцки се произнася като „И“. Все пак „Иви́ги“ е добра стъпка напред в коректното разчитане.

IV. Друг виден български историк, Васил Гюзелев, публикувайки надписите на Омуртаг и Маламир, винаги представя титлата им като „Кан юви́ги“ /вж. напр. Христоматия по история на България. Т. I. Ранно средновековие. Съставители **Петър Петров и Васил Гюзелев**. С., Изд. „НИ“, 1978, с. 131-133/.

V. Самият В. Бешевлиев в началото на своята научна кариера е разделял правилно думите в титулатурата на българските владетели, например в коментара си на Търновския надпис от черквата „Св. Четиридесет мъченици“: „Κανας υβιγῆ Ομορταγ...” /вж. Вярата на първобългарите. От проф. **В. Бешевлиев**. С., Придворна печатница, 1939, с. 60/.

Наистина е необяснимо и странно как и защо той в по-късните си публикации е променил своето мнение за структурата на титлата – в *Кана Сюбиги*, въпреки възприетото дотогава становище на неговите колеги, че тази структура е *Канас Юви́ги*, както той сам признава в капиталния си труд „Прабългарски епиграфски паметници“ (вж. цитата в следващия абзац)?

Бешевлиев пише:

„Правилното разчитане на надписа зависи от правилното разчленяване или отделяне на думите една от друга. Почти без изключение отделните думи в надписите са издълбани не разделени, както е сега, а свързани една с друга в непрекъсната редица... Това е съществено затруднение дори за опитни епиграфи... Тук голяма роля играе способността на епиграфа да отгатва или да се досеща, накратко – интуицията. Добър пример за неправилно разчленяване е изразът ΚΑΝΑΣΎΒΙΓΙΟΜΟΥΡΤΑΓ, с който започват много прабългарски надписи. Кое е правилното разделяне на това съчетание от букви? Името ΟΜΟΥΡΤΑΓ се отделя лесно от общото цяло, понеже е добре известно. Останалите букви допускат най-различни разчленения. Карел и Херменгилд Шкорпилови, първите издатели на някои прабългарски надписи, са ги разделили на ΚΑΝΑΣ и ΎΒΙΓΙ [ΎΒΙΓΙ – б. В.Й.]. Те са имали предвид известната тюркска владетелска титла ΚΑΝ, а -ΑΣ са взели за гръцко окончание... Но какво значи в такъв случай ΎΒΙΓΙ? Според В. Томашек

това е епитет със значение може би „възвишен“, „славен“, който прилича на подобни кумански думи. **Това тълкуване беше възприето от всички, които са се занимавали с нашите надписи** [к. В.Й.].“

/В. Бешевлиев. Прабългарски епиграфски паметници. С., Изд. на ОФ, 1981, с. 10./

„Това тълкуване беше възприето от всички“, т.е. тълкуването КАНАС ЮВИГИ на братята Шкорпил, Ганчо Ценов, Васил Златарски, Васил Гюзелев и др., е било меродавно до момента, в който Бешевлиев въвежда своето разчитане КАНА СЮБИГИ.

„Тук голяма роля играе способността на епиграфа да отгатва или да се досеща, накратко – интуицията“ – пише Бешевлиев. Според нас обаче епиграфът не би могъл да работи само с интуиция; трябва да има широка езикова култура, а в конкретния случай – да познава митологията и специално сакралните термини. Очевидно думата ЮБИГИ, по-правилно ЮВИГИ не е четима през тюркските езици.

Въпреки това Бешевлиев се опитва да разтълкува именно през тюркски формулираната от него дума *сюбиги*:

„...Втората част *сюбиги* представя сложния български, съответно тюркски, израз *сю бег и*, на който първата дума *сю* значи „войска“, а втората *бег* (с *и* в български) „господар“... И така *сю бег-и* значи „господар на войската“, срв. в Орхонските надписи *сюбаши* – „главатар на войската“./ **пак там**, с. 33/.

Този превод обаче е неточен, тъй като *su/sui* означава „вода“, а „войска“ е *ordu*. Очевидно разделянето на слетия израз *канасювиги* на *кана сюбиги* чрез присъединяване на „с“ към *юбиги* е неправилно и не позволява разчитане. Макар титлата да е българска, надписът е конструиран на гръцки език, затова думата *кан* е получила суфикса *ас* и е записана *канас*, както правилно са предположили останалите български учени.

По-нататък Бешевлиев правилно приема, основавайки се на Орхонските надписи (VIII в.), на тюркски извори от XI в., както и на китайски извори относно тюрките, че при монголите и при тюрките титлите *кан/хан* и *каган* носят посланието „роден от небето“, „син на небето“. Следователно това е валидно и при българите. /**пак там**, с. 132, 133/.

Все пак на едно място той изразява смущение от собствената си формула *кана сюбиги*:

„... Един труден въпрос представя израза „Кан(а) сюбиги Омуртаг“ в началото на надписа [посветен на копана Корсис; намерен в Провадия – б. В.Й.]. Каква езикова форма е „кана“ и дали тук трябва да се подразбира глаголет „казва“ или „съобщава“, или се касае за особен тюркски начин на изразяване. Върху тези въпроси няма да се спираме, понеже те принадлежат към обсега на тюркологията, която в случая не ни занимава.“ /**там**, с. 141/.

Тук неговото смущение е породено от думата *кана*, поради буквата „а“, добавена в края на *кан*, заради изкуственото разкъсване на суфикса *ас*, втората буква от който – „с“ – е долепена в началото на думата *юбиги* и я преоформя на *субиги*. След като ясно бе разбрано значението на думата *кан* при българите, монголите и тюрките, Бешевлиев се колебае дали все пак създадената от него конструкция *кана* не трябва да бъде преведена като „казва“ или „съобщава“? Тази негова хипотеза е удобна, защото се синхронизира с тълкуването му на *субиги* като „господар на войската“, за да се получи един смислен, макар и натъкмен, превод на обичайното начало на канските текстове: *КАНАСЮБИГИОМУРТАГ* – „Казва господарят на войската Омуртаг“.

Ние обаче в опозиция на гореказаното твърдим без никакво съмнение, че титлата *кан* означава „син на небето“. Ето защо сега ще разгледаме нейната точна семантика, както и тази на другата титла *ювиги*, а също откъде и кога са дошли те в Азия, на кой език са сътворени и кой е техният носител.

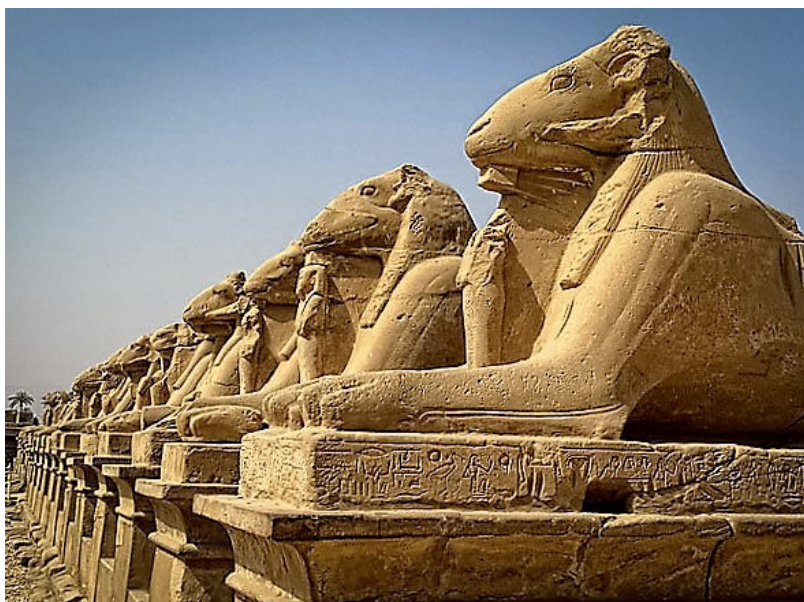
Впрочем, втората титла *ВВНГН* трябва да бъде произнасяна *ювиги*, а не *юбиги*. В старогръцкия език буквата *В/β* (*Buma/βῆτα*) отговаряла на вокала „б“, но в новогръцкия – на вокала „в“, съответстващ на българския сакрален термин *ювиги*. Т.е. буквата *В/β* (*βῆτα*) е поставена в случая правилно, за да отрази точно фонетичния строеж (звученето) и семантиката на българския сакрален термин.

2. СТРУКТУРИРАНЕ И ТЪЛКУВАНЕ НА ТИТЛАТА, СЪОБРАЗЕНО С МИТОЛОГИЯТА.

И така, според нас правилната форма на българската владетелска титулатура е *канас ювиги*. Тази титла е съставена от две лексеми, всяка от които на свой ред е съставена от по два сакрални термина, свързани с произхода, а оттам и със жреческите задължения на българския владетел.

Първата лексема *кан/каан*, се чете и разбира на прадревния *свещен език*. Съдържа морфемите *ка*, означаваща „сърце-душа“, „двойник“ (енергийна еманация на биологичното тяло), в по-широк смисъл „продължение“, „син“, „потомък“; и *ан*, означаваща „небе“ (небесният отец, наричан различно – Ану/Атон/Тан/Ур-Ан). Така разбираме, че сакралният термин *ка-ан/кан* носи смисъла „Син на Небето“.

Втората лексема *ювиги* е съставена от морфемите *Юви/Йови* (едно от имената на Зевс/Юпитер, свързано със зооморфния му образ/тотем – Свещения овен; **сн. 6-10**) и *иг/иги* („пастир“), и означава „Пастирът Юви/Йови“. Терминът *ги/иги/игиги* бил ползван от дълбока древност в Месопотамия и Египет. Оттам е дошло названието *хек/хик* на пастирския жезъл на египетските фараони (единият от трите), но и на тракийските жреци-беси, доколкото *гик/гег* се нарича и сега *гегата* на родопските овчари, украсявана с овнешка глава и змии.

Снимка 6. Редица от гигантски свещени каменни овни (ипостази на Зевс-Амон), между предните крака на които стоят статуи на сина му Хор. Тази скулпторна група украсява храма на Амон в Карнак, недалеч от южно-египетската столица Тива. Осемнадесета династия (1550-1292 г. пр.Хр.).

Снимка 7. Керамична плочка-бюст на Зевс-Амон в ипостазата му на свещен овен, с утробния знак V на гърдите. Село Градешница, Тетевенско. VI хил. пр.Хр. РИМ – гр. Враца. Фото автора.

Снимка 8. Керамични овнешки глави – ипостазии на Зевс-Амон – и антропоморфна фигурка на Богинята, украсена с нейните символни знаци V, W, M. VI хил. пр.Хр. ИМ – гр. Нова Загора. Фото автора.

Снимка 9. Домашен керамичен идол (пенат) на овен, в чиято задна част е моделирано антропоморфно кръгло лице на бога-слънце – скрития, непознаваем бог Амон-Ра. РИМ – гр. Перник. Фото автора.

Снимка 10. Каменни идоли-овни – пазители на дома, поставяни край домашното огнище. Огънят – земният аналог на слънцето – бил „пазен“ от двойка овни (превъплъщения на Зевс/Юпитер/Юви) или от двойка коне (метаморфози на Дионис/Бакхус/Хор). Находките са от антична Тракия. ИМ – гр. Панагюрище. Фото автора.

Следователно пълното значение на титулатурния израз *канас ювиги* е „Синът на Небето [Тангра/Атон-Ра], пастирът Юви [Зевс/Юпитер]“. Този израз е даже генеалогично издържан, защото в митологията Зевс-Амон действително се явява син на Ра и внук на Атон. Естествено, хуно-българският владетел се е представял и е бил считан за син/потомък на посочените божества.

Много подобна е формулата на царското име, по-скоро титулатура, на един от по-известните вождове на галите, който е водил ожесточена, но неравна борба с Рим в лицето на Гай Юлий Цезар (59-44 г. пр.Хр). Този галски вожд е имал специфично сложносъставно име-титла: на галски език *Версенжеторикс* (82-46 г. пр.Хр.), а в латинска транскрипция – *Верцингеторикс*. Значението на това име може да бъде разбрано при следната му разбивка: Вер-Цин-Гето-Рикс, т.е. „Синът на Дракона [Слънцето], цар на гетите“. Става ясно, че този вожд се е титулувал „цар на гетите“, а не на *галите*, т.е. че *галите* са племе в състава на големия *хетски/гетски народ*; и второ, научаваме, че и *галското племе* е почитало Дракона (Великата крилата змия) – бога на слънцето Ра, познат още като Хелиос/Мардук/Варна. /вж. **Валентин Йорданов**. Хестия и Хелиос – родоначалници на народите хети, гети, готи, скити и келти. Цивилизационни центрове и миграции. – В: Горгони. Списание за митология и история, кн. 4, 2020/2021, с. 7-60/.

Да се върнем обаче на българската титла *канас ювиги*. Относно втората ѝ част *ювиги* има и друга тълкувателна възможност: *юви* да е било подразбирано от нашите праотци като Тангра. Защо?

Защото *юви* е фонетичният израз на идеограмата (тройната руна) IYI, с която е бил обозначаваан бог Тангра. Херметичната тайна е скрита от жреците в средния знак Y, който първо се декодира като Y, второ – като V (графиката в горната половина на Y). Така тройната руна се превръща в четворна – IYVI.

В тази тройна (всъщност четворна) руна четенето на знака V можем да направим чрез етруската и латинската азбука. А четенето на знака Y – не чрез гръцката или латинската азбука, а посредством други четири писмености:

1. древното свещеното бохарско писмо в Северен Египет, ползвано в по-сложна версия от коптите – там графиката е **Y**, с вокал „y“;
2. финикийското писмо, явяващо се наследник на бохарското – в него графиката е **Y**, с вокал „y“/„v“;
3. готската писменост на Улфила, разпространена и ползвана в Мизия и Даклия, включително на Кримския полуостров – графиката е **Y**, с вокал „y“;
4. българското руническо писмо от Мурфатлар (край гр. Констанца, Румъния) – свещено поклонническо място на българите от IV до IX век, а от IX до XI век – български скален манастирски комплекс. Там графиката е **Y**, със същия вокал „y“.

И така, нека произнесем българския царствен символ IYI (IYVI). Фалическият знак I (Отецът) – звучи като „И“, женските утробни знаци Y/V (Майката) – звучат като „ОВ“ или „УВ“, и отново фалическият знак I (Синът) – звучи като „И“. Получава се И-ОВ-И (*йови*), или И-УВ-И (*иуви*), т.е. *юви*.

В Рим най-старото име на главното божество Ю – *Юви* или *Йови* – получило мъжки вариант Ю-питар = Юпитер (Отецът Ю) и женски вариант Ю-нона (Майката Ю). /**Елена Блаватска**. Разбулената Изида. Ключ към тайните на древната наука и теология. Т. II. Теология. Книга втора. Нов превод Любомир Чолаков. С., ИК „Пентаграм“, 2006, с. 17/.

Както видяхме по-горе, трудно доловимият секрет на тройната руна IYI е скрит в средния знак Y, който завоалирано съчетава две руни, носещи два вокала. Трябва да дообясним защо точно тези две руни-идеограми.

Очевидно следва да търсим техните прототипни пиктограми, заредени с древна праисторическа символика. Графемата Y е съставена от V – знака на *чашата-утроба (мистичният граал)*, предметен символ на Богинята-майка, и *фалическият знак I*, поставен отдолу като столче на чашата, по-скоро като *фалоса*, оплождащ *утробата (сн. 11, 12)*. Следователно IYI може да се разглежда като руна-уравнение, изразяваща *Акта на Творението*: Отецът I и Майката V, съчетани в Овоида Y, дават Сина I. Оттам средният знак Y, разбит на Y и V, придобива четенето УВ/ОВ – „овоид“, „яйце“, – в което се сливат женското и мъжкото начало. Съответно пълното четене на IYI става, както вече споменахме, И-ОВ/УВ-И, *йови* или *иуви*, т.е. *юви*.

Между другото известният наш изследовател Петър Добрев е установил 167 случая на употреба на знака IYI в България /**пос. съч.**, с. 122-131/.

Снимки 11 и 12 (детайл). Представата за зачатие и раждането посредством *чашата-утроба* според *Хелиополската версия* на „Книга на мъртвите“, отразена в т.нар. „Текстове на пирамидите“.

Рисунката разкрива тайната на мистичното сътворение на Дионис/Хор от живата Изиди, която се самоопложда с фалоса на мумията на мъртвия Зевс/Озирис. Тя съдържа две сцени от развиващо се действие. В първия кадър, на първи план пред мумията, девойката Изиди е Семела, т.е. „Осеменената“, показана как държи фалоса на Озирис. Във втория кадър, на втори план пред мумията, богинята вече е майка – кравата Йо или хатор Изиди, която втъква *држката*, *символизираща фалоса на Озирис*, в *чашата*, *символизираща нейната утроба*. От дъното на чашата/утроба (вагината) се подава главата на раждащия се Харпократ – малкия Хор. Освен това във втория кадър хатор Изиди носи *корона от кравешки рога*, също символизиращи чаша/утроба, в които е поставено слънцето – астралният образ на божия син Хор.

Графичните изображения на знаците Y и V нямат форма на *овоид*, а това сякаш противоречи на нашето разчитане на тези свещени символи. Тук обаче трябва да кажем, че жреците са виждали утробния знак V и фалическият знак Л, комплектовани като *двойна пирамида/могила/курган*, но вписани в *духовно-енергийна сфера (яйце)*, в която форма протича жизненият цикъл, с редуване на живота и смъртта. Когато е с връхчето надолу знакът V символизира матер, материята или земно-биологичната страна на живия организъм (индивид/човек), а с връхчето нагоре знакът Л символизира духовната еманация (божията искра/душата) или небесно-енергийната страна на същия.

Графично тази идея е представяна върху статуетките на Богинята, шевичите по облеклото (носиите на девойките и невестите), ритуалните керамични съдове, ползвани в обредите и тайнствата на култа, както и в домовете – върху подовите постелки (килимите) и резбованите тавани (сн. 13-19). Свещените символи са подразбирани по следния начин: земната основа V плюс

небесната надстройка Λ дават двойната пирамида $\diamond$, около която са виждали описана първичната сфера/сефира $\odot$ – лоното на творението *Пуруша* (*Първака/ Първородния*).

Снимка 13. Керамична фигурка на Богинята от с. Градешница, Тетевенско, чиято престилка е изпъстрена с ромбове – символи на утробата. VI хил. пр.Хр. РИМ – гр. Враца. Фото автора.

Снимка 14. Двойната пирамида или изправен ромб, а също съчетание от ромбове, като геометрична украса върху престилките на невестите, покриващи женската утроба. Сакралната традиция явно не се влияе от времето: изминали са 8000 години.

Снимка 15. Един от вариантите на елбетицата като главен мотив на българска шевица – ръчна бродерия на Николина Найденова. В центъра е ромбът, символизиращ вечно раждащата утроба на Великата майка. От четирите стени излизат четири роджета (рогати рожби) – това са първите четири титани Уран, Кронос, Понт и Тартар, които завладяват основните посоки на света. От четирите ъгъла на ромба излизат първите четири титанки, които заемат междинните посоки на света. В елбетицата е заключена идеята за родоначалниците на света (обществото), чиито потомци предстои да владеят и преобразяват цялата планета Земя. Фото автора.

Снимка 16. Друг вариант на елбетицата като главен мотив на българска шевица върху шопска носия (рокля на момиче) – ръчна бродерия на Величка Георгиева от Задругата на майсторите. Фото автора.

Снимка 17. Керамична чаша, живописана в бяло и украсена с четирипластови ромбове, в центъра на които има ясно изразена точка, символизираща зараждащия се плод – Божия син. Село Чавдар, Софийско. Ранен неолит (VI хил. пр.Хр.). АИМ-БАН – гр. София.

Снимка 18. Традиционен български килим от гр. Чипровци. Основен мотив в неговата украса е геометричната фигура ромб. В централните ромбове е показана сглобка откъм основата на два триъгълника/пирамиди: нагледен образ на коментираната в свещените текстове идея за двойната пирамида, могила, курган, юрта и пр. В периферните стилизирани фигури Елбетици, украсени с по четири рога („роджета“), са вписани хексаграми, а в тях – сдвоени, обратно, откъм върховете им, по два големи и по два малки триъгълника; получават се обърнати ромбове или лабриси.

Снимка 19. Таван-дърворезба на Тетевенската школа. В центъра на композицията е изобразена Калачакра като осемлистно Цвете на Тангра (символ на Небесните сфери или Слънчевата система), вписано в осемстен. Всеки лист се разполюва от осемте спици на “колелото” (чакрък). Между спиците длетото на майстора е издялало хранителните култури на Ра-Хор: жито, царевица, ябълка, грозде. Ос на “колелото” е кръглото слънце на Ра-Хор, украсено с венец от шестлистни Цветчета на Тангра и петлъчева звезда (Сириус). Правоъгълното поле край осемстена е покрито с четиристни цветчета, чийто плодник е символният знак на Ра – кръг с точка. Второто правоъгълно поле, около централното, е изпълнено с пресечени пирамиди, на върха на които има вдлъбнатина (Утробата Кап), а на дъното им стои пак знакът на Ра, от който излизат слънчеви лъчи. В третото, периферното, поле са подредени четири лъкатушни линии, символизиращи “небесните води”, като заедно те представят символния знак “звездна мрежа”. Магазин на задругата на майсторите в гр. Тетевен. Фото автора.

Нашето тълкуване на канската титулатура *канас ювиги* = „Синът на Небето, пастирът Юви“ на Омуртаг в двата негови надписа, единият посветен на неговия копан (чашник) Корсис, а другият – на неговия зера-таркан Негавонас, се потвърждава от титулуването му в други два надписа: Чаталарския и Мадарския. Там царската титла има многозначително допълнение, свързано с овластяване от бог (Тангра), дължащо се несъмнено на произход. В Чаталарския надпис формулата гласи: „Канас Ювиги Омуртаг е **от бога владетел**“, а в Мадарския: „**От бога поставеният владетел** Канас Ювиги Омуртаг ... **направи жертвоприношение на бог Тангра...**“ /Христоматия по история на България. Т. I. Ранно средновековие (VII-XII в). Съст. **Петър Петров, Васил Гюзелев**. С., Изд. НИ, 1978, с. 132, 133/.

Няма как да пропуснем, без да го коментираме набързо, и надписа върху златния медальон на Омуртаг (сн. 20): CANES VBHГ OMORTAГ. Разликите между този и показаните по-горе надписи: в първата титла суфиксът вместо „АС“ е „ES“; в целия надпис има четири латински букви, липсващи в гръцката азбука – „C“, „S“, „V“, „R“. Впрочем буквите „S“ и „R“ ги има и при Улфила (вж. снимки 34-36).

Снимка 20. Вторият по реда на намирането му медальон на Омуртаг, продаден на 15.01.2020 г. на търг в Ню Йорк, САЩ.

Интересно сведение за вярванията на българските владетели се съдържа в „Житие на Петнадесетте тивериуполски мъченици“ от Теофилакт, архиепископ Охридски и Български (1084-1107 г.). В него Теофилакт разказва за пленен през 813 г. в Адрианопол християнин на име Кинамон, който, при подялбата на пленници след битката, се паднал по жребий на Крумовия син Омуртаг. По-късно, когато Омуртаг вече управлявал държавата, поискал да привлече Кинамон за свой служител. За целта опитал да го върне към езичеството, включвайки го в жертвоприношение. Но тогава, при възникналия верски спор християнинът нарекъл демони почитаните от Омуртаг и присъстващите български велможи езически богове – Слънцето, Луната и другите планети. Обиден и разгневен канът разпоредил да оковат и хвърлят Кинамон в тъмница /**пак там**, с. 110, 111/.

Тук, разбира се, става дума за Седемте небесни сфери – астрологическите образи на божествата Дионис/Хор (Слънцето), Меркурий/Хермес/Тот, Венера/Афродита/Ишар, Марс/Арес/Нергал, Юпитер/Зевс/Озирис, Сатурн/Кронос/Геб и Селена/Луна, – отбелязани с рунни знаци върху седемте лъча на Розетата от Плиска (VIII век). Това са представителите на Светото семейство, породени от Създателя на Вселената Тангра и образуващи неговия синкретичен образ, познат като „Цветето на Тангра“. /Вж. **В.Йорданов**. Розетата от Плиска, България – модел на Слънчевата система. – В: Горгони. Списание за митология и история. Кн. 3, 2019, с. 48-76; **Същият**. Символи и знаци от древността. Второ издание. С., Изд. „Асеневци“, 2024, с. 129-185/.

Подобни на българските титли са били тези на други велики лидери в предхристиянската епоха, когато народите на всички цивилизации, империи и държави са почитали безброй празници и изпълнявали сложни ритуали на *Слънчевия култ*, намирайки душевна опора в него.

Ето някои аналози:

- в Япония – императорът е върховен жрец на Шинту, носи титлата *Тено* (свързана с *Тен/Тенгри*) – „небесен владетел“ – и се смята за превъплъщение на бога-слънце Инари (Хор), син (потомък) на „небесната майка“ Аматерасу, която е звездата Сириус/Сотис (Изида);
- в Китай – поднебесният император *Тай/Тян*;
- в Монголия и в Средна Азия (Ефталитския племенен съюз; Аварския, Хазарския и Тюркския каганати) – *каганът/хаканът* (ха-кан = „Великия кан“) бил считан за син/потомък и жрец на Всевишния *Тенгри*;
- в Египет – *фараонът* (Та-Ра-Он) се явявал син на бога слънце-небе Атон–Ра–Хор;
- в Шумер, Акад, Асирия, Вавилон – царят е син на небесния Ан/Ану;
- в масагетското царство на царица Томирис, победителката на персийския шах Кир II Велики (559-530 г. пр.Хр.) – „[Царицата е дъщеря на] Слънцето – господарят на масагетите“ /**Херодот**. История, кн. I, 201-216. – В: **Херодот**. История. Т. I. Кн. I-III. Превод от старогръцки Петър Димитров. С., Изд. „НИ“, 1986, с. 99-103/;

- в Тракия – *базилеусът* е изпълнявал в Дионисовите мистерии ролята на син на Небесния отец Уран/Кронос/Зевс/Дионис-Бакхус и на Земната майка Гея/Рея-Котито/Изида-Йо; самата титла *базил* произлиза от името *Сабазий/Сабаз*, съставено чрез метатеза и повторение на основата *саб* – *саб+бас* = *сабас*;
- в Перу – *Великият инка* също е бил син на слънцето и пр., и пр.

За *Хунската империя* има данни в китайските летописи “Шъ-дзи” и “Хоу Хан шу”. В тях се разказва за традиционното задължение на “великия кхан-ю” (*канас ювиги*) на *хуните* да взема за съпруги девойки от по-знатните хуно-български родове, както и обратното – да им дава от своите дъщери, с цел поддържане на тесни кръвни връзки с боилското съсловие. /**Димитър Съсъллов**. Пътят на България. С., ИК “Кибее”, 2004, с. 43. Първо издание 1936/.

За „страната на хиляда и сто града“ *Балхара*, наричана още *Бактрия*, сведения има в летописа “Раджа Тарангини” на кашмирския книжовник Калхана. Царят на *Балхара* носел не обичайната санскритска титла “раджа”, а “юва раджа” – “велик цар” /**Петър Добрев**. Името български: ключ към древната българска история. С., «ИК ТАНГРА ТанНакРа», 2002, с. 91/, според нас “върховен раджа”. Ако направим сравнение с титлата на българския владетел – *канас ювиги*, явно “юва” произлиза от и съответства на “ювиги”.

Дори когато владетелите са си позволявали да проявят някаква индивидуалност и оригиналност относно своята титла, те не могли да се отклоняват съществено от строгите изисквания на религиозно-държавната доктрина. Така например персийският шахиншах Кавад се обръщал в писмата си до император Юстиниан по следния начин: „Кавад, царят на царете, цар на Източното слънце, до Флавий Юстиниан, кесар на Западната луна!“ /**Йоан Малала**. Хронография, кн. XVIII, § 477. – В сайта Восточная литература. Средновековные исторические источники Востока и Запада: **Йоанн Малала**. Хронография. Перевод Н. Н. Болгова из Кафедры всеобщей истории Белгородского государственного университета, 2016/.

3. ПРОИЗХОДЪТ НА БЪЛГАРСКАТА ДИНАСТИЯ КАТО ОСНОВАНИЕ ТЯ ДА ПРИТЕЖАВА СВОЯТА САКРАЛНА ТИТЛА.

Преносители на *Слънчевия култ и сакралната терминология* от Стария свят към Азия са били Боям (Бо-Ям, т.е. „Бог Ям“), познат в Стария свят (Месопотамия, Египет, Леванта, Елада и Тракия) като Зу, Нанар син, Ям и Посейдон и първородната дъщеря на Хурса/Хорс/Хор, наричана в Азия Аби-Байгул („Майка-Риба“), а също и Су-Анас, в Елада и Тракия – Лизианаса, в Египет – Мемфис. Имената Су-Анас и Мем-Фис са синоними и означават „Водна птица“, защото патицата е била зооморфният образ на тази богиня (**сн. 21, 22**).

Снимка 21. Част от стела, която представляла един от царските номове (области) в Египет. Групата от две идеограми/йероглифа се чете по следния начин: слънчевият диск е Ре-Хор, а патицата – неговата дъщеря Мем-фис, т.е. „Водна птица [гъска/патица]“, чието синонимно име в Азия било Су-Анас. Париж, Лувър – Египетска колекция. Фото автора.

Снимка 22. Процесия от жрици на богиня Мемфида, носещи нейното превъплъщение – свещената патица. Египет, ранен период, около 1950 г. пр.Хр. Париж, Лувър – Египетска колекция. Фото автора.

В Египет бялата гъска била считана за *Великата Хохотун*; Хермополските митове я свързват с раждането на слънцето.

През VIII хилядолетие пр.Хр. Су-Анас и Боям създали цивилизация на езерото Байкал и река Амур, а първородният им син Иджик, наричан още Джям (Дж-Ям = „[Потомък на] Джи/Гея и Ям“), станал владетел на държавата *Кон – Ка-Он* – „Синовете на Слънцето“, название, което, поради профанната му употреба в народна среда, се променило в *Хон* и *Хун*. Именно Иджик/Джям получил от своите родители божествената титла *канас ювиги*. Сетне петимата му синове разпрострели властта си над цяла Азия, като в следващите хилядолетия техните потомци се разделили, за да ръководят свои царства. Така се появили императорските династии на Китай и Япония, каганите на Монголия и Туран, както и владетелите на Средна Азия, които естествено започнали да воюват помежду си. Всички те неизменно притежавали в царската си титулатура титлата *кан/кхан*, видоизменена по-вече или по-малко по определен начин, както бе изложено по-горе.

Херметичната титла *ювиги* обаче, е запазена от буилско-колобърското съсловие само при българската владетелска династия – прекият наследник на древната божествената линия господари на света. От древността до днес нейната символика е останала забулена в дълбока тайна и недостъпна за жреческите гилдии на другите народи. /Вж. повече по тази тема във: **Валентин Йорданов**. Генеалогия на българските канове от Баламбер до Кубрат и Кий 340-668 г. С., Изд. „Хелиопол“, 2023, с. 3-25/.

Българските владетели, произлизащи от древен род, или от няколко кръвно свързани рода, притежавали чрез наследяване по строги правила върховната власт непрекъснато и хилядолетно, поради изконното им право, гарантирано от техния божествен произход, като по същата причина техен дълг било и изпълнението на задълженията на върховен жрец. Последното е кодирано в самата титла *Ювиги*, означаваща „Пастирът Юви“, защото *иг* – „пастир“ е онзи, който чрез култа води душите на паството.

Иги или *игиги* са били небесните богове, както свидетелстват шумерските текстове; *хик* е наричан пастирският жезъл на египетските фараони; но *игг*, *гег* или *геза* е била също така *сопата* на тракийските пастири, явяваща се наследник на *тирса* на Дионис/Сабазий. Можем да добавим някои аналози като *Игнажден* (*Идинак*: езическият празник на 21 декември, зимно слънцестоене – денят, водещ Новата година), *игумен* (главният монах в манастирската общност), *игла* (водачът на конеца), *eagle* (англ. „орел“, произнася се *ий-гъл*; птицата на Зевс/Озирис) – господарят на небето и *Небесното царство*. Забележете, че и неговата съпруга Изиди изпълнява ролята на медиатор на душите между земята и небето посредством метаморфозата си в лешояд.

Дали българските канове, бидейки пастири на своя народ или посредници между народа и бога-покровител, са имали свещени предмети, необходими за тази дейност?

Несъмнено са имали такива, които обаче превратното време е погубило. И все пак можем да посочим три значими артефакта (**сн. 23, 24, 25**), оцелели

по чудо, въпреки вредителството на невежите потомци. Те са жезълът, каната и единадесет чаши от ритуалния сервиз на кан Кубрат – негови атрибути като цар-пастир, намерени случайно през 1912 г. в богатото му погребение на брега на Свещеното езеро край село Малая Перешчепина, в района на град Полтава. Там е била през VII век столицата на Стара Велика България, наричана Балтавар – по една от титлите на Великия кан Кубрат.

Колобърските ритуали на българите не били афиширани поради тяхната сакралност. Затова съвсем естествено е данните за тях да са оскъдни. Все пак изключение е направил българският кан Крум в амплото си на върховен жрец на Тангра, чиято преднамерена лична демонстрация на езически символни действия пред стените на християнския Константинопол през 813 г. е търсела военно-психологически ефект. Това събитие впечатлило силно Теофан Изповедник, които го е отразил в своята хроника. /вж. **Теофан Изповедник**. Хроника. – В: Христоматия по история на България. Том I. Ранно средновековие VII-XII век. Съставители П. Петров, В. Гюзелев. С., Изд. НИ, 1978, с. 100-102; **Веселин Бешевлиев**. Вратата на първобългарите. София, Придворна печатница, 1939, с. 45-48/.

Снимки 23, 24, 25. Свещен атрибути за свещенодействия от личните вещи на кан Кубрат /В. Н. Залеская. Съкровище на хан Кубрат. Култура на българи, хазари, славяни. С., 1989, с. 49, 50; кат. № съотв. 96, 94, 93/.

Атрибут 1: Жезъл на цар-пастир, увенчан със сфера, символизираща слънцето, която в тирса на бог Дионис/Бакхус/Хорос/Хурса/Сурия била представяна чрез ябълка (плодът на Дървото на познанието) или грозд – символ на оплодотворяващата сила на Божия син, наричан още Божич или Дажбог.

Атрибут № 2: Златна кана за разливане на виното (свещената кръв) – предметен символ на Сина на Небето (Ка-Ан), затова названието ѝ е идентично с владетелската титла "кан", имаща същото значение.

Атрибут № 3: Златна чаша, символизираща утробата на Майката (вместилището/граала) на Сина на Небето (свещената кръв), поради което е украсена с лотосовидно цвете.

4. НАРОДЪТ, ЗА КОЙТО ЕПИСКОП УЛФИЛА СЪЗДАДЕ АЗБУКА И КНИЖНИНА: СПЛАВ ОТ ДРЕВНИТЕ ТРАКИ, МИЗИ, ГЕТИ, ДАКИ, СКИТИ И ХУНИ.

Както обещахме, ще коментираме накратко постиженията на Улфила – първия християнски епископ на Мизия и Дакия, тъй като и той не е пожален от съвременната политизирана историография, а неговото славно дело е подложено на оспорвана дискусия.

За да изясним добре тази тема, първо трябва да покажем изворов материал за произхода на обитателите на крайдунавските земи, за етническите процеси там, предшестваша и заварени от Улфила, когато той дошъл и започнал да развива своята книжовна и просветителска дейност, посветена на местното население, с оглед приобщаването му към християнството.

И така, кои са били *гетите*, живели заедно с *мизите* от двете страни на р. *Дунав* ?

По този въпрос античният географ Страбон (63 г. пр.Хр. – 24 г. сл.Хр.) пише следното:

“Елините са приемали, че гетите са траки. А гетите са обитавали от двете страни на Истър [р. Дунав – б. В.Й.], както и мюзите, които също са траки и са еднакви с народа, който днес се нарича мизи. От тези мюзи произхождат също и мюзите, които днес живеят между лидийците, фригите и троянците [т.е. в Мала Азия – б. В.Й.]” /География, кн. Седма, гл. III, 2. – В изданието: **Страбон. География. Кн. VI-VIII. Превод от старогр. Валерий Русинов. Институт по тракология при БАН. С., ИК “Рал Колобър”, 2007/.**

И още: “Защото дори по наше време Елий Катон [вероятно префектът на Преторианската гвардия Луций Елий Сеян, който през 15 г. потушавал метеж на армията в *Панония* – б. В.Й.] пресели от земята оттатък Истър [*Дакия* – б. В.Й.] в Тракия петдесет хиляди души от **гетите, племе със същия език като траките. И те сега живеят там в Тракия, и се наричат мизи, било защото и в ранни времена са се наричали така** [к. В.Й.], и че в Азия [*Мала Азия* – б. В.Й.] името се е променило на “мюзи”, или, което повече се съгласува с историята и с думите на поета [Омир – б. В.Й.], защото в по-ранни времена народът им в Тракия се е наричал “мюзи”. /**пак там**, кн. Седма, гл. III, 10/.

Малко по-долу Страбон допълва:

“Езикът на даките е същият като този на гетите. Сред елините обаче гетите са по-известни, защото преселванията, които правят от двете страни на Истър са непрекъснати и защото са смесени с траките и мизите [к. В.Й.]” /кн. VII, гл. III, 13/.

Ако по времето на Страбон (началото на I век) *гетите*, които “са траки”, обитавали заедно с *мизите*, “които също са траки”, провинция *Долна Мизия* и говорили “същия език като траките”, то с основание трябва да се запита за кой език е съставил азбука и е превел своята библия (338-349 г.) епископът на *готите/гетите*, Улфила, със седалище в *Никополис ад Иструм*, административния център на тази провинция? Несъмнено това бил езикът на *мизите*, исконните предци на *българите*. Точно затова графемите, с които е изписан “*Codex Argenteus*” са почти идентични с графемите на българската азбука *кирилица*, макар и сътворени пет века по-рано. Ето защо никак не е чудно, че Улфила невидимо присъства покрай Кирил Философ в неговата автобиографична “Солунска легенда”.

Освен това *гетите*, които живели заедно с *мизите* от двете страни на Дунав, както и *гетите*, които живели заедно с *българите* на р. Днепър, всъщност не са чисти *гети*, а етническата смес *мизи-гети*, т.е. *масагети*, говорещи *тракийски*, т.е. *мизийски език*, както разбрахме от Страбон. Другите названия на този език са *български* и *славянски*.

От същото време съществува латински източник за наличието на писменост у гетите, която, разбира се, те са имали още преди Христа. Това е Публий Овидий Назон (43 г. пр.Хр. – 17 г. сл.Хр.). През 8 г. сл. Хр. император Октавиан Август (27 г. пр.Хр. – 14 г. сл.Хр.) изпратил, заради „обида на величеството“, поета Овидий в изгнание в най-северния край на подвластното му Одриско царство, а именно в гр. Томи (дн. Констанца) на брега на Черно море. Там заточеникът, без да бъде помилван, прекарал последните 9 години от живота си.

Страдайки от носталгия, Овидий пишел и изпращал писма до различни свои приятели. За нас е интересно писмото му, адресирано до Котис VIII (Сапейска династия), базилевс на северната част на Одриското царство от 12 до 18 г., зет на Понтийския цар Полемон I:

“Никой цар не е бил по-добре обучен в тях [философските науки – бел. Г.С.] и не им е посвещавал повече време... Твоят стих ми е свидетел, че ако махнеш името си, ще отрека, че го е съставил младеж от Тракия. Бистонската земя [Тракия – бел. Г.С.] се гордее с твоя талант, защото Орфей като че ли не е единственият поет, роден на нея.” /**Ex Ponto**, II, 5th letter, 19-20 (Paris, Garnier)/.

От писмото става ясно, че Овидий често е общувал с Котис, господаря на Мизия (северната част на Одриското царство), към която е принадлежал гр. Томи. Престолният град на Котис не е известен; той вероятно е управлявал от гр. Одесос (дн. Варна).

Котис VIII (III – в престолонаследията на Сапейската династия) е син на Реметалк I (~15 г. пр.Хр. – 12 г. сл.Хр.). Последният управлявал Одриското царство заедно с брат си Раскупорис II (~13 г. пр.Хр. – 18 г. сл.Хр.), като и двамата парадинасти били клиенти (васали) на император Октавиан Август. След смъртта на Реметалк I през 12 г., Октавиан разделил Одриското царство на две. В южната част (Тракия) продължил да управлява Раскупорис II, а северната част (Мизия) Октавиан дал на Котис VIII.

В друго писмо Овидий пише на Карус, един от римските му приятели:

“Не бива да се маеш, ако стиховете ми излизат грешни, защото съм почти поет на гетски. Ах! Това ме засрамва! Написал съм дори поема на езика гетски, ползвайки варварски думи на брой като нашите. Даже спечелих си слава – поздравя ме! И започна име на поет да ми излиза сред нецивилизованите гети.” /*Ibid*, IV, 16th letter, 16-22/.

/Георги Сотиров. Предкирилска писменост в славянските земи, § 3 (Превод от англ. Иван Стаменов). – В: ELEMENTA NOVA PRO HISTORIA MACEDONO-BULGARICA: www.otizvora.com/.

Каква е била писмеността на родствениите племена *мизи*, *гети* и *даки*, по-точно на тяхното единно жреческо-царско съсловие, във вековете преди и след Христа?

За щастие това съсловие ни е оставило *цяла колекция артефакти с текстове от предхристовата епоха*, които било принудено да скрие, вероятно заради римската инвазия на император Траян северно от р. Дунав през 105-107 г. Те са намерени при строителство през 1875 г. на манастир върху древно капище край гр. Синая, в днешна Румъния. Мястото е закътано сред склоновете на Средните Карпати, покрити с многовековни борови гори. Находката е съдържала *400 златни плочки*, с размер около 12 x 9 см., които, още след намирането им, били продадени от първия румънски княз Карол I (1866-1914 г.), който все пак имал благоразумието да разпорежи да им бъдат направени оловни копия (сн. 26-31).

Снимки 26-31. Шест от Синайските сантии (свещени плочки с текст), от които две са изпълнени с древни руни, а останалите четири – с бохарското писмо на траките-беси, което категорично не е гръцко. Сред символите забелязваме, освен другото, графемата , ползвана и от Улфила (вж. сн. 36).

В периода III-V век *масагетите*, или поне източният им контингент, придобили нов етноним – *хуни*. Някои хроникьори ги назовават и с двата етнонима. Например Йероним Стридонски Блажени (347~420 г.) пише за тях: „От страшните масагетски народи [очевидно става дума за съюз от племена – б. В.Й.], които бяха заключени от Александра [Македонски – б. В.Й.] в скалите на Кавказ, излязоха хунските рояци, които, качили се на бързите си коне, тичаха насам-натам и бяха изпълнили всичко с убийства и ужас.“ /вж. Хуните, които основаха българската държава. Техният произход и тяхното християнство. От д-р **Ганчо Ценов**. Фототипно издание. С., Изд. „Хелиопол“, 2018, с. 36. Първо издание 1940/.

Във „Войната с вандалите“ Прокопий Кесарийски (~500~562 г.), при описанието на състава на Юстиниановата армия, в която участвали федерати-съюзници, отбелязва, че командирът на конницата „Айган бил родом от масагетите, които се наричат сега хуни“. /**Прокопий Кесарийски**. Война с вандалами. Кн. I, XI, 7-9. – В: ел. библиотека „Восточная литература. Средновековные исторические источники Востока и Запада: <https://www.vostlit.info/Texts/rus/Prokop/framevand11.htm/>.

5. АЗБУКАТА НА УЛФИЛА. БУКВИТЕ, ПОЛЗВАНИ ОТ БЪЛГАРСКИТЕ ВЛАДЕТЕЛИ В ТЕХНИТЕ НАДПИСИ.

Гетският духовник Улфила (~311-383 г.) е роден в *Кападокия*. Античната и средновековна провинция *Кападокия* в *Мала Азия* се явява наследник на древната област *Хати*, централния район на бившата *Хетска империя*, съществувала до XII в. пр.Хр. В резултат на това през следващите векове големи маси от *хети* мигрирали под името *гети* поетапно на север във втората им родина *Скития* и при родствения им народ *скити*.

За Улфила пише църковният писател Филосторгий (368-433 г.):

“... Родителите на Урфила произхождали от Кападокия, водейки своето потекло от едно село на име Садаголтина, близо до града Парнас.

Този Урфила е бил водител на набожна дружина, която дойде откъм готите и стана най-сетне нейн пръв владика. Бидейки изпроводен от княза на готите в едно пратеничество до двора на императора Константина [Констанций II (337-361 г.) – б. В.Й.] (защото варварските племена в това място бяха подчинени на императора), **той биде ръкоположен за владика на християните** от Евсевия [263-339 г.] и другите прелати, които бяха с него. **След това той много се загрижи за тях и между другото той изнамери писмени белези** [букви – б. В.Й.] **за**

техния език и преведе на техния прост (вulgарен) език всичките книги на Свещеното писание [к. В.Й.]...

Това множество от покръстени беше поставено от императора в разни части на Мизия, според както той считаше за удобно и той толкова почиташе Урфила, щото често говореше за него, като за Мойсея на времето си.”

/Филосторгий, II, 5. – В: **Ганчо Ценов**. Произходът на българите и началото на българската държава и българската църква. С., Изд. “Хелиопол”, 2005, с. 248, 249. Първо издание 1910/.

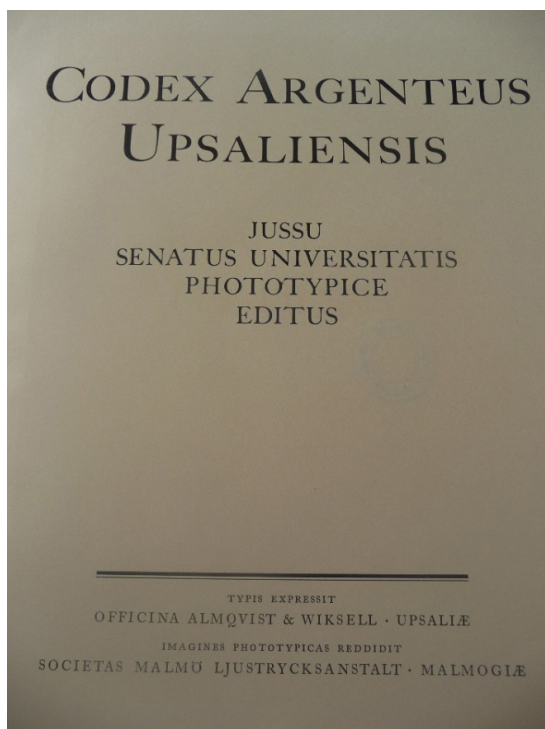
Ще добавим че по същото време Констанций и Евсевий са ръкоположили Протоген Сердикийски за епископ на гр. *Сердика* (дн. *София*) според един списък на висшия клир, обнародван от френския византолог Шарл Дюкандж (1610-1688 г.).

И Йордан (? – 552):

“Имало е още и други готи, които се наричат Малки, макар че това е огромно племе ; те имали свой **епископ и примат Вулфила, който, както разказват, е установил за тях азбука. До ден днешен те пребивават в Мизия** [к. В.Й.], населявайки територията около Никопол, в подножията на Хемимонт [Хемус – б. В.Й.] ...”

/Йордан. Гетика, 267. – В: **Йордан**. О происхождении и деяниях гетов. Getica. М., 2001. – Електронна публикация: <http://www.krotov.info/acts/06/iordan/iordan01.html/>.

След Втория вселенски събор в Константинопол през 381 г. и едиктите на император Теодосий I за забрана на всички религиозни култове извън ортодоксалното християнство, ръкописите на Улфила и на неговите ученици били преследвани и унищожавани, под предтекст че са арианска ерес. По чудо е оцелял и то не напълно, един препис, наречен „Кодекс Аргентеус“ (сн. 32-36), както и отделни страници от други ариански текстове.

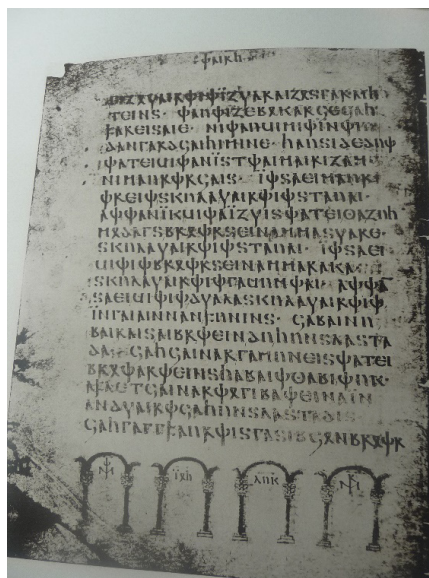

Снимка 32. Титулна страница на фототипното издание на "Кодекс аргентеус", подарено през 2007 г. от Кралство Швеция на Република България. Национална библиотека "Кирил и Методий", Фонд „Старопечатни, редки и ценни книги“. Фото автора.

Tab. VII. Ligatura DelaGardiana Codicis Argentei.

Снимка 33. Металният обков на "Кодекс аргентеус". Фото автора.

Снимки 34, 35. Две произволно избрани страници от фототипното издание на “Кодекс аргентеус”. Национална библиотека “Кирил и Методий”. Фото автора.

Codex Argenteus		Codex Bezae Cantabrigiae	Cod. Bezae Cantabrigiae, s. 14. v. 1.	Cod. Bezae Cantabrigiae, s. 14. v. 2.	
Manus. I	Manus. II			Manus. I	Manus. II
a	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ
b	Β	Β	Β	Β	Β
g	Γ	Γ	Γ	Γ	Γ
d	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ
e	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε
g	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ
z	Ζ	Ζ	Ζ	Ζ	Ζ
h	Η	Η	Η	Η	Η
ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ
i	Ι	Ι	Ι	Ι	Ι
k	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ
l	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ
m	Μ	Μ	Μ	Μ	Μ
n	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν
j	Γ	Γ	Γ	Γ	Γ
u	Π	Π	Π	Π	Π
q	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ
r	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ
s	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ
t	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ
v	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ
f	Φ	Φ	Φ	Φ	Φ
x	Χ	Χ	Χ	Χ	Χ
o	Θ	Θ	Θ	Θ	Θ
o	Ω	Ω	Ω	Ω	Ω

Tab. IX. Alphabeta gothica.

Снимка 36. Азбука “готика”, според нас масагетската (бохарската) азбука, на епископ Улфила от средата на IV в., с която е написан “Кодекс Аргентеус” (препис от VI в.); поместена във фототипното издание на Университета в гр. Упсала, Швеция /Национална библиотека “Кирил и Методий”, отдел “Ръкописни и старопечатни издания”. Езикът е дискуссионен: непознат старогермански диалект или горнонемски диалект.

По графиките на буквите обаче, както и по тяхната поредност тази азбука „готика“ си е една *кирилица*, само че с пет века по-ранна от познатата нам. Макар че в нея са вмъкнати няколко латински букви D, Z, H, I, N, R, S; виждаме вместо латинската G – кирилската Г, вместо латинската L – кирилската Л, вместо латинската P – кирилската П, вместо латинската V – кирилската У; освен това тя съдържа специфичните старобългарски (бохарски) букви Ч и Х, както и дифтонгите Ю и Я.

В тази т.нар. *готика* прави впечатление необичайната графема на дифтонга Ю, която е използвана в *Тракия* още по времето на неолита като знак-идеограма на оца Тан-Ра. Действително има логика в използването на знака като буква Ю, защото ако заместим точката на Ра със синонимния ѝ фалически знак на оца-син I, ще получим графичното съчетание I-О, слято Ю. Това упражнение на Улфила е издържано и във фонетичен смисъл, защото слятото произнасяне на I – О дава именно „ио“ = „ю“, което впрочем е било инициалното име Ю на бога-оца в българската титла *Ювиги* или *Кхан-Ю* (Китай), както и в латинското *Иови/Иуви* или *Юпитер* (Ю-Питар, т.е. „Отецът Ю“).

Знакът (Ю), т.е. „Ювиги“, означаващ „Велик“ (канас/княз), може да бъде видян в текстовете върху „Синайските сантии“ (вж. тук снимки 26-31), както и на запазените монети на Волжка България и Киевска Рус /вж. **Валентин Йорданов**. Символи и знаци от древността. С., Изд. „Асеновци“, 2023, с. 51-88/.

Средновековният ръкопис от VI в., пазен днес в гр. Упсала, Швеция, се смята за препис, направен в гр. Равена, от оригиналния ръкопис, който бил създаден в средата на IV в. (338-349 г.) от Улфила, епископ на Долна Мизия и Дакия, в неговата резиденция Никополис ад Иструм. Т. нар. „готско“ писмо, което виждате на факсимилетата, всъщност е Улфиловата преработка на *свещената бохарска писменост*, която книжовникът придобил през 338 или 339 г. в гр. Александрия, Египет – религиозно-културен център на бохарската диалектна диаспора. Именно *древното бохарско писмо* на бог Дионис/Хор, съхранявано от офитите в гр. *Александрия*, било преработено в масагетски вариант от епископ Улфила (339 г.), а след пет века и половина осъвременено от Климент Охридски (895 г.) в *българската кирилица*.

През IV в. тази писменост най-добре съответствала на езика на *мизо-гетския (масагетския) етнос* в римските провинции Долна Мизия и Прибрежна Дакия, управлявани духовно от епископ Улфила до 383 г., сетне от неговия ученик – мизиеца Авксентий, който преместил епископската катедра в гр. Дуросторум, а в следващите столетия – от техните духовни наследници. Улфила доста се потрудил да върне на своя народ – *мизи-гетите* – изконната им древна *бохарска азбука*, която те били изгубили поради преживените от тях войни и миграции.

6. НЕСЪСТОЯТЕЛНАТА ХИПОТЕЗА ОТНОСНО ЕЗИКА, КОЙТО Е ПОЛЗВАЛ УЛФИЛА В СВОЕТО ТВОРЧЕСТВО.

Съвременната хипотеза, че Улфила е направил необходимите му за неговото богослужение преписи на библията на старогермански език няма основание, защото по онова време неговата епархия Мизия-Дакия била обитавана от тракийските племена *мизи-гети-даки*, в напреднал процес на етническо сливане. Улфила, родом от Кападокия, е говорел стария гетски (хетски) език, а не германски.

Какво казват античните източници по тази тема?

В своята карта „Персийското царство и държавата на Александър Велики“ Хайнрих Киперт е ситуирал племето *Basilici Scythae*, т.е. „царски скити“, на полуостров Крим и северно от Черно и Азовско море от устието на р. Borysthenes (Днепър) до устието на р. Tanais (Дон) (сн. 37). А в своята карта „Европа след нашествието на варварите през V-VI век“ Конрад Малте Брун е поставил на същата територия българската орда *Kutrigures*, които заедно с втората орда *Utigures* на изток от р. Дон и третата орда *Onogures* на запад от р. Днепър, образуват *Royaume des Bulgares*, т.е. „Царството на българите“ (сн. 38). Картографът очевидно има предвид *Велика България* на кан Кубрат. /вж. Атлас „Българските земи в европейската картографска традиция (III-XIX в.)“. Съставител **Димитър Стоименов**. Център за изследвания на българите, Държавна агенция „Архиви“, ИК ТАНГРА ТанНакРа. С., 2008, с. 449-450; 477-478/.

Снимка 37. Детайл от картата на Хайнрих Киперт „Персийското царство и държавата на Александър Велики“ (в IV в. пр.Хр.), съставена на основата на антични извори. Публикувана е като част от изданието „Атлас на Древния свят“ във Ваймар, Германия през 1864 г.

Снимка 38. Детайл от картата на Конрад-Малте Брун „Европа след нашествието на варварите през V-VI век“, съставена на основата на късно-антични и ранно-средновековни извори. Публикувана е като част от изданието „Пълен атлас по обща география“ в Париж през 1812 г.

Според нас ордата на *кутригурите* е излъчвала елита на войнското съсловие, ръководен от жреческа каста, съставена от 104 рода *боили*, от които произхождали управляващите български канове. Затова на Кипертовата карта, визираща вековете преди Христа, те са обозначени като *царски скити*; вероятно под този етноним е стояло обединението на жреческо-войнските (*варяжки*, *уруски* или *буилски*) родове на *кутригурите* (българският дял на античните *масагети*) и аналогичните родове на *урус-аланите*/*роксоланите*, *базилеите*/*бастарните*, *сарматите* и други народи (скитския дял на античните *масагети*).

Страбон, разбира се, е поставил “така наречените базилеи” в същата зона:

“Цялата страна над въпросното крайбрежие [на *Понта* – б. В.Й.] между *Бористен* [р. *Днепър*] и *Истър* [р. *Дунав*] включва най-напред [от юг на север – б. В.Й.] *Гетската пустиня*; след това са *тирегетите* [с главен град *Тирас*, дн. гр. *Акерман*, южно от устието на р. *Днестър* – б. В.Й.]; а **след тях** [т.е. между реките *Тирас*/*Днестър* и *Бористен*/*Днепър* – б. В.Й.] са **язигите сармати** и така наречените **базилеи** и **ургите** [*угрите*, т.е. *унгарците* – б. В.Й.], които са предимно **номади...**; тези народи **обитават и около Истър**, често пъти от двете страни [к. В.Й.]. А във

вътрешността обитават най-напред **онези бастарни**, чиято страна граничи с тази на тирегетите и германите, бидейки и те самите от германския род, и са разделени на няколко племена..., а роксоланите, най-северните от тях, владеят равнините между Танаис [р. Дон – б. В.Й.] и Бористен [к. В.Й.]” /*География*, Книга Седма, III, 17/.

Фразата “бидейки и те самите от германския род” означава не чисти германци, а смесени. Според нас под етнонима *бастарни* трябва да се подразбира древният народ *масагети*, сплав от *мизи* и *гети*, който, бидейки родствен на *кутригурите* (най-северният дял от *мизите*), е заемал вътрешността на страната, близо до кутригурските владения. Управляващата каста на *бастарните/масагети* били *урусите/роксолани*, които пр.Хр. били известни като *царски скити*. За последните Страбон казва “така наречените базилеи” и че те, заедно със *сарматите* (*сар-мати* = „[Потомците на] Царицата-майка“) и номадите *угри* (*маджарите*) обитавали долното течение на реките *Днестър* и *Днепър*, като същевременно част от същите народи живеели и около р. *Дунав*.

Местоположението на *царските скити* у Киперт съвпада с това на *бастарните-роксолани* у Страбон, който ги нарича и *базилеи*. В българския летописен свод “Джагфар тарихи” последните са назовани *уруси*. Смятаме, че това са синонимни етноними на един и същ народ, употребявани от различните негови съседи. В самото име *бастарни* – Баз-Тара, или “Царе [поставени] от Тара [Тангра]”, се съдържа коренът на етнонима *базилеи*.

Този народ е бил, както обяснихме по-горе, етническа сплав между жреческо-царското съсловие на *кутригурите* (*българите*) с управляващото съсловие на *скитите*, известно още като *царски скити*.

В цитираните текстове на Страбон проличава, че той смята *роксоланите*, *бастарните* и *тирегетите* за племена, *родствени на германските*, и може би изостанали в Скития при масовата германска миграция във вековете преди Христа от Северното Черноморие към Средна и Западна Европа. Защото преди това в същата книга 7 на своята “География” той най-подробно разглежда местообитанията по негово време на *германските племена* в Европа. Но според по-късни източници в Скития през IV век са живели други “германци” – *фаранги*, *алманци* и *галидж* (вж. по-долу).

Възможно е старогермански език да е говорел *един контингент от гетски племена*, който още във вековете преди Христа е мигрирал от Северното Черноморие към полуостров Скандза (Скандинавски полуостров). Там *гети-те*, които употребявали дотогава трако-мизийски (протобългарски) диалект, завладели и се смесили с местните племена. Обикновено сред завоевателите преобладават мъжете, а сред завоюваните – жените, които раждат и възпитават новите поколения. Може да се предполага, че в резултат на това на полуостров Скандза *гетското племе* започнало да говори старогермански език, а етнонимът им бил променен на *готи*. Това навярно е разликата между *гети* и *готи*: първите са древен народ, в съжителство и етническа симбиоза

със също древния народ *мизи*, говорещи северно-тракийски диалект = протобългарски език; а вторите са *отцепници от стария гетски етнос*, които са живели шест или осем века на Скандинавския полуостров, в съжителство и симбиоза с неизвестно племе, в резултат на което започнали да говорят старогермански език. Но дали този език е бил майчин за всички готи, трудно е да се каже.

През 105-107 г., по време на Втората дакийска война, настъпила промяна в политическата карта на Европа. Тогава император Траян окончателно покорил Дакия, включително закътаната в Карпатите столица Сармизегетуса, а дакийският цар Децебал бил заловен вследствие на предателство и убит. Топонимът *Сармизегетуса* буквално означава: „Цар на Мизе-Гетия“.

Застрашително приближаващата римска инвазия стреснала свободолюбивия владетел на *асите* Один, който организираше спешна спасителна миграция на своя народ от старите му обиталища *Осаландия*, източно от река Танаксвисл (Танаис или Дон) към крайбрежието на Северно море (днешна Дания). Лично Один се укрепил на остров Одинсøy/Одинзее, като около 110 г. изпратил дъщеря си Фрея с част от аската войска на север, за да търси естествено защитени земи. Така Фрея стигнала до полуостров Скандза. **/Снуре Стюрлюсон.** Саги за кралете на Севера. Прев. от норв. език Румяна Сиромасова. С., ВИ, 2003, с. 23/.

Нашествието на Фрея предизвикало, по ефекта на доминото, миграцията на *местното готско население* от Скандза през Прибалтика и Карпатите към Прут, Днестър и Днепър, където *готите* наложили властта си над старите местни племена. По това време съобразно географското си разположение те се разделили на *тервинги* или *вестготи* и *гревтуни* или *остготи*, под лидерството съответно на родовете Балти и Амали. Така двете готски родо-во-племенни обединения, имайки за граница помежду си р. Днестър, обитавали необезпокоявани новата си земя около два века и половина.

Към средата на IV век обаче пак настъпила промяна, поради нашествието от изток на *хуните* на Баламбер. За около две десетилетия вождът на *хуните* успял да привлече в своя племенен съюз поробените от готите местни старожители *анти*, *склавени*, *мурдаси*, *меря*, *агачири* (потомци на античните *агатири*), *голтескити*, *бастарни* и др. Подготвил се добре, Баламбер започнал да провежда „разузнаване с бой“ срещу аванпостовете на *остготите*.

След 355 г. на р. Танаис (Дон), вероятно по нареждане на остготския крал Ерматарих, на хунския вожд Баламбер се противопоставило едно от покорените тогава от готите силни местни племена, назовано от Аммиан Марцелин „алани-танаити“ **/Аммиан Марцелин.** Де-яния, кн. XXXI, § 3-1. – Електронно издание: **Аммиан Марцелин.** Деяния (Res Gestae). Перевод Ю. А. Кулаковского и А. И. Сонни из Киевского университета имени „Св. Владимира“. Киев,

1906-1908/, в българския летописен свод „алани“, „саклани на Боз-Урус“ или „саклани-уруси“ /Бахши Иман. Джагфар тарихи. /Историята на Джагфар/. Свитък от български летописи. 1680 година. Под ред. на А. Пантев. С., ИК «Кама», 2005, с. 17-19/, а в „Гетика“ на Йордан – „росомони“ /Йордан. Гетика..., § 129, 130/. В гръцките хроники този народ е записан като „роксолани“ (транскрипция на българското название „рус-алани“). Редувайки сражения с преговори, Баламбер можал да покори *урус-аланите*; в резултат урус-аланската конница увеличила мощта на хунската, като тази сполучлива спойка се запазила през следващите векове.

Втори задържащ буфер срещу хуните Ерманарих поставил на Днестър и в Крим – това били войнствените племена *фаранги* (*франки*), *галидж* (*галицийци* – от коляното на *галите*) и *алманци* (*аламани/алемани*). Тези три племена забавяли хунския натиск колкото им е възможно, но в крайна сметка трябвало да отстъпят. И така се стигнало до 375 г., когато на р. Данастий (Днестър) консолидираните армии на хуните и остготите застанали една срещу друга. В решителната битка хунският вожд Баламбер нанесъл съкрушително поражение на Ерманарих, краля на Остготския племенен съюз. В резултат кралският род Амали и подведомствените му *остготски племена* се покорили на *хуните*.

От това *вестготите* изпаднали в паника, като в съблжимния момент се разцепили поради верски различия: болшинството се укрили в Карпатите, водени от краля-езичник Атанарик, а малка част, оглавена от вожда Фритигерн, който бил благосклонен към християнското вероизповедание, потърсила през 376 г. убежище в Мизия от преследващите ги *хуни*. Благодарение на застъпничеството на Улфила, император Валент им разрешил да минат Дунава, при условие, че приемат християнството и служат на империята като федерати за охрана на Дунавския лимес. Пролетта на 378 г. обаче, поради лошото отношение на имперската администрация в Мизия, което довело *вестготите* до гладуване, Фритигерн организирал бунт, преодолял ромейските укрепления в Балканските проходи и навлязъл в Тракия. През август 378 г. в битката край Адрианопол между *ромейи* и *вестготи*, които получили неочаквана помощ от *хуно-аланска* конница, начело с вожда Алатей, имперската армия претърпяла неочакван разгром, а самият император Валент бил убит. След битката Фритигерн с неговите *вестготи* се отдал на грабеж първо в Елада, а сетне и в Панония.

Очевидно нямало е как за две години (376 г. началото на 378 г.) в Мизия епископ Улфила да повлияе на *вестготите* в духовно отношение, като обучи напълно и докрай техни книжовници. Тук има две възможности. Първата: Улфила да е започнал обучение на млади *готи* за свещеници, които макар и да не са успели да завършат напълно своята подготовка, при последвалата спешна миграция на запад, да са взели със себе си преписи от арианските книги на своя учител. Втората: Улфила да е изпратил на Фритигерн местни *мизи-гетски* книжовници, подготвяни от него продължително време преди готското нашествие, които да са пренесли на запад свои преписи от

Улфиловите книги. Впоследствие в Италия и Испания от тях са били направени нови преписи, между които и Кодекс Аргентеус. Именно последните преписи, направени в Европа, биха могли да бъдат преработени на старогермански език, евентуално говорен тогава от *готите*, обаче това също не е сигурно. Зависи от горепосочените две възможности – *мизи-гети* или *готи* е изпратил Улфила. Историята показва, че езикът на богослужението по-често не съвпада с езика на паството. Освен това не е известно остготите в Италия или пък вестготите в Испания да са говорили някога германски език. Това, че през IV век остготският крал Ерманарих е ползвал франкски и алемански военни контингенти, не е основание да поставяме готите в „германския“ куп.

Подчертаваме: Улфила е създал своята азбука и богослужебни книги през 338-349 г., съобразени с *древния език* на населението в неговата епархия *Мизия-Дакия*, състоящо се тогава от *тракийските племена мизи-гети-даки*. *Вестготите*, които силно хипотетично и евентуално може да са говорили някакъв старогермански диалект, били допуснати в Мизия като федерати през 376 г. В периода 338-349 г., когато е сътворявал азбуката и книжнината си, Улфила нито е знаел, нито е имал предвид старогерманския език, а най-вероятно не е бил и чувал за него.

Арианските книги, едно безценно наследство, оставено от достопочтения епископ Улфила, представлящо *първоначалната и истинна верска доктрина на Христовото учение*, били ползвани от готските свещеници почти до края на VI век. За жалост през 588 г. в столицата си Толедо вестготският крал Рекаред наредил да се изгорят всички ариански книги и богослужението да бъде вече извършвано съгласно т.нар. гръцки ортодокс. За да извърши това деяние Рекаред бил повлиян от майка си – гъркинята Теодосия, дъщеря на управителя на гр. Картагена и нейните братя Леандър и Исидор Севилски, които готският крал назначил последователно за архиепископи на Испания. Облечени в духовна власт, те проявили непримиримост към инакомислещите: станали авторитетни теолози на ранно-католическото християнство, предвестници на инквизицията.

7. ПОЯВАТА ПРЕЗ VI-VII ВЕК НА НОВИТЕ ЕТНОНИМИ СЛАВЯНИ И БЪЛГАРИ. ОТПАДАНЕТО НА СТАРИТЕ ЕТНОНИМИ МИЗИ, ГЕТИ, ДАКИ, КУТРИГУРИ, ХУНИ И ПР.

По време на разгледаните по-горе събития в Дакия и Северното Черноморие през II-IV век, изключвайки придошлите в началото на II век *остготи* и *вестготи*, местните потомци на античните *траки* – родствените помежду им *мизи-гети-даки*, се самоназовавали общо *котраги* (*ко-траки*) или *кутригури*. Процесът на сливане завършил при тях през VI век, когато те получили от тогавашните хроникьори Йоан Малала (~491~578 г.), Прокопий Кесарийски (~500~562 г.), Агатий Миринейски (536-582 г.), Теофилакт Симоката (~585~636 г.) и др. етнонима *славини/схлавини*. /ГИБИ, Т. II. С., Изд. на БАН, 1958, с. 103-380/.

Така например Теофилакт Симоката, употребява етнонима Σκλαβηνοι/Σχλαβηνοι (транскрипция от старогръцки – „склабини“/„схлабини“; транскрипция от гръцки – „склавини“/„схлавини“) или Σχλαβοι (съответно „схлаби“/„схлави“). Той дори посочва, че областта на север от *Долни Дунав* е носела името Σχλαβηνια (т.е. „Схлабиния“/„Схлавиния“). Освен това Теофилакт Симоката разкрива произхода на това племе, споменавайки в своята „История“: „Склавини или гети, ... така бяха наричани в древността.“ /**пак там**, с. 291-380/.

Според нас етимологията на този етноним може да има три варианта.

Първи вариант. Гърците да са усвоили и превели племенното самоназвание *склаби/саклаби*, производно от три думи *сак-л-аби*. Това тройно словосъчетание означава „[Народ, роден от] Богинята майка/утроба“. Първата дума *сак* е един от синонимите със значение „утроба“, в по-широк смисъл „майка“, например *сак* или *каз*, *вак* или *кав*. Съвсем логично другият общ етноним на местните племена е *саки*, т.е. „[Потомците на] Утробата/Майката“. Освен това етнонимът на едно от сакските племена – *сарматите* – е подчинен на същата логика *сар-мати*, т.е. „[Потомците на] Царицата-майка“. Втората дума *ал* (пресирана в съгласната *л*) означава „бог“/„богиня“, а третата дума *аби* – „майка“, като и двете имат източен произход, донесени и ползвани от *българите* в състава на Хунския племенен съюз.

Втори вариант. Ако самоназванието е било *склавини/склавени*, разбивката на етнонима е тройна като горната: *ск=сак + ла=ал + вен=венус*. Значение: „[Потомци на] Богинята-майка Венус“, като *Венус* (Венера) е също разновидности име на богинята-майка.

Трети вариант. Възможно е посочените гръцки етноними да са транскрибирана форма на думата *словене/словяне*, произхождаща от *слово* и характеризираща народа в епархията на Улфила като ошастливен от своя пастир да притежава великия дар на книжовността. Необходими са били повече от 150 години упорита просветна работа: отглеждане и възпитание на свещеници-учители в действащи школи при манастирите и черквите.

Така или иначе, появата на етнонима *словене/словяне* е станала едва през VI век. До V век включително същите тези племена са били назовавани с колективния им древен етноним *венети/венди*, като една част от тях, разположена по-на североизток, била известна с името *анти*. Разбира се, тези стари етноними били ползвани от по-ранните хроникьори, напр. Плиний Стари (23-79 г.), Публий Корнелий Тацит (~56-117 г.), Клавдий Птолемей (~85~170 г.), Аврелий Медиолански (~337-397 г.), Йероним Стридонски (347~420 г.), Филосторгий (368-439 г.), Павел Орозий (~385~418 г.) и др. Впрочем общият етноним *венди* има етимология, аналогична на тази на *саклаби*, както и на тази на *склавени*: *Вен-Ди*, т.е. „[Потомци на] Богиня Венус“.

Но да се върнем към Теофилакт Симоката. На друго място той идентифицира *славяните* посредством *гетите*, в описание на едно сражение между *славяни* и *ромей*:

„...На четвъртия ден той [стратегът Петър, брат на император Маврикий (582-602 г.)]... напуснал бързо Одесос [дн. гр. Варна]... Когато пристигнал в Марцианопол [античен град край дн. гр. Девня], заповядал хиляда души от войската да избързат напред. Те попаднали на **шестотин славяни**, които носели със себе си голяма плячка, взета от ромеите... Понеже за варварите сблъскването било неизбежно, те съединили колите и образували укрепление, след това поставили жените заедно с децата сред стана. Ромеите се приближили до **гетите (това е по-старото име на варварите)** [к. В.Й.] и не смеели да влязат в сражение, защото се страхували от копията, които от укреплението варварите хвърляли срещу конете...” /Христоматия по история на България. Т. I. Ранно средновековие VII-XII в. Съст. **П. Петров и В. Гюзелев**. С., Изд. НИ, 1978, с. 35/.

Гетският историк Йордан (?-552 г.) пише в съчинението си „Гетика“ за *склавини*, които обитавали територията на север от р. Дунав – от Мурсианското езеро (ез. Балатон) до р. Данастьор (Днестър).

Волжките българи употребявали етнонима *саклани*, хоронима *Саклан* или *Сакланска степ* – заключена между реките Дунав и Волга, *Сакланско море* (Черно море) /**Бахши Иман**. Джагфар Тарихи /Историята на Джагфар/. Свитък от български летописи..., с. 17, 18/.

Арабските автори ползвали близкия етноним *сакалиби*, *саклаби*, *склаби* /вж. Арабски извори за българите. Христоматия. Съставител **Р. Заимова**. Превод от арабски **А. Стоилова**. С., ИК ТАНГРА ТанНакРа, 2000, с. 25-31, 49, 73, 74, 81, 94; **Пл. Павлов, К. Цонев, С. Евстатиенв, А. Стоилова, М. Нуридин, М. Цонева, В. Кънев**. Волжка България. – В: книгата „Българи и араби“. С., ИК „ТАНГРА ТанНакРа“, 2005, с. 93/.

Според нас бившите *венети* или сетнешните *словяне* са идентични с бившите *кутригури* или сетнешните *българи*. В „Повестъ временных лет“ този народ е именуван *поляне*. Това бил земеделски, уседнал народ на градостроители, войни и слънцепоклонници – наследник и продължител на Дионисовата култура на прототраките и траките, последователно изграждана от времето на неолита, през медта, бронза, желязото, до античността.

През VII век *словянското* или *кутригурското* племенно обединение между Дунав и Днепър получило етнонима *българи*, разпрострял се тогава и върху родствениите им племенни обединения *утигури* и *хоногури*, които обитавали територията на североизток от Днепър – до Каспийско море и Кавказ. Ето защо гръцките писатели правят аналогия както между *хуни* и *българи*, така и между *мизи* и *българи*.

Посоченото разширение и разпростиране на етнонима *българи* било окончателно завършено във федеративната държава Стара Велика България, управлявана в периода 622-668 г. от правнуците на Баламбер – братята Кубрат и Кий.

През 605 г., благодарение на ходатайството на чичо им кан Органа (605; 618-622 г.), двамата около 13-14-годишни принцове били приети в Константинопол от император Фока (602-610 г.) и отраснали в двореца като евентуални

бъдещи владетели на съюзна държава. Там те са покръстени и вероятно са учили в Магнаурската школа. Техният престой в двореца продължил и при следващия млад император Ираклий (610-641 г.), с когото „завързали нечуванa дружба“. /**Йоан Никиуски**. Хроника. Превод на В. Н. Златарски. – В: Христотоматия по история на България. Т. I. С., 1978, с. 78; **Бахши Иман**. Джагфар тарихи..., с. 21/.

През 622 г., когато Кубрат и Кий възмъжали и поели властта в своето царство, добрите лични взаимоотношения между тях и Ираклий се оказали благоприятна предпоставка за сключване на изгоден съюз между двете държави, който довел до спасението както за България, така и за Източната империя от техните врагове аварите и персите. Този здрав съюз позволил на Ираклий да победи Персия (628 г.), на Кий (622-658 г.) – да постигне разгрома на едно чуждо и кратковременно политическо образувание в Европа, Аварския каганат (560-628 г.), като на негово място образувал своята Западно-славянска федерация Дулоба, а на Кубрат (622-668 г.) – да укрепи и разшири многоплеменната държава Велика България.